

Het geregistreerd partnerschap de rechtsorde uit. Of juist niet?

Evaluatie van de Wet openstelling huwelijk en de Wet geregistreerd partnerschap

Prof. dr. K. Boele-Woelki, dr. I. Curry-Sumner, mr. M. Jansen en mr. W.M. Schrama¹

Hoe functioneren de Wet openstelling huwelijk en de Wet geregistreerd partnerschap? In deze bijdrage worden de resultaten van de evaluatie van beide wetten besproken die in opdracht van het WODC is verricht. Wat zijn de knelpunten, welke verbeteringen zijn mogelijk en hoe verhouden beiden relatievormen zich tot elkaar? Deze vragen worden belicht vanuit een multidisciplinair perspectief, waarin de nationale en internationale juridische context gecombineerd worden met een sociologische invalshoek.

1. Inleiding

In deze bijdrage worden kort de opzet, werkwijze en resultaten besproken van een recent evaluatieonderzoek van de Wet openstelling huwelijk en de Wet geregistreerd partnerschap. Dit onderzoek is in opdracht van het WODC uitgevoerd door een multidisciplinair onderzoeksteam van rechtswetenschappers en een socioloog van de Universiteit Utrecht.² Hoe functioneren deze wetten, doen zich knelpunten voor en zo ja, welke dan, en hoe verhouden het geregistreerd partnerschap en het huwelijk zich tot elkaar? Deze vragen zijn vanuit drie uiteenlopende perspectieven belicht: een nationaal juridisch perspectief, een internationaal juridisch perspectief en een sociologisch perspectief. Deze drie perspectieven resulteren in een aantal aanbevelingen aan de wetgever om de wetgeving op bepaalde punten aan te passen. Daarnaast worden argumenten aangereikt om een keuze te kunnen maken over de toekomst van het geregistreerd partnerschap.

Alvorens nader in te gaan op de drie perspectieven dient eerst bezien te worden wat de doelen zijn die de wetgever aan de invoering van beide wetten ten grondslag heeft gelegd. Het doel van het geregistreerd partnerschap was in de visie van de wetgever tweeledig. In de eerste plaats diende dit nieuwe instituut, dat juridisch zoveel mogelijk de regeling van het huwelijk moest naderen, de gelijke behandeling van paren van gelijk en verschillend geslacht. In de tweede plaats zou onder paren van verschillend geslacht behoefte bestaan aan een der-

gelijk instituut, dat weliswaar veel gelijkenis met het huwelijk vertoonde, maar er anderzijds toch duidelijk van te onderscheiden was. Na de openstelling van het huwelijk werd de (voorlopige) instandhouding van het geregistreerd partnerschap gegrond op het argument dat onder heteroparen behoefte zou zijn aan het geregistreerd partnerschap. De doelstelling van de Wet openstelling huwelijk betreft eveneens de gelijke behandeling van paren van gelijk geslacht. De introductie van een gelijkwaardig instituut als het geregistreerd partnerschap was in de visie van de wetgever niet voldoende om aan de vereisten van het gelijkheidsbeginsel recht te doen: noodzakelijk was dat precies hetzelfde instituut voor paren van gelijk geslacht wordt opengesteld als voor paren van verschillend geslacht bestaat.

2. Het nationaal juridisch perspectief

Het nationaal juridisch perspectief bestaat uit twee delen. Enerzijds een beschrijving van het Nederlandse recht zoals dat geldt voor geregistreerd partnerschap en huwelijk, *the law in the books*. Dit is evenwel verrijkt met de invalshoek van de *law in action*. Om het functioneren van beide wetten in de praktijk in kaart te brengen, zijn vragenlijsten verstuurd aan notarissen (74 geretourneerd) en ambtenaren van de burgerlijke stand (300 geretourneerd) en zijn 5 interviews gehouden met advocaten met een familiepraktijk. Daarbij is met name aandacht besteed aan de knelpunten van de wetgeving. Dit onderzoek levert interessante inzichten

1. Prof. dr. K. Boele-Woelki, dr. I. Curry-Sumner en mr. W.M. Schrama zijn verbonden aan de Utrecht Centre for European Research into Family Law (UCERF) en het Department Rechtsgeleerdheid, Universiteit Utrecht. Mr. M. Jansen is verbonden aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

op. In het navolgende worden wetgeving in theorie en praktijk zoveel mogelijk geïntegreerd besproken.

Hoe zien de wettelijke regelingen van huwelijk en geregistreerd partnerschap er globaal genomen uit, en welke verschillen en knelpunten doen zich voor? Weinig verrassend is dat voor geregistreerd partnerschap en (opengesteld) huwelijk in grote lijnen dezelfde rechtsregels gelden. Beide zijn formele, geïnstitutionaliseerde relatievormen met verplichte overheidsinterventie bij het aangaan en beëindigen, een uitgebreid pakket rechten en plichten in de onderlinge verhoudingen en veel gevolgen in verhouding tot derden (met name de Staat), bijvoorbeeld in het belastingrecht en sociaalzekerheidsrecht.

Een punt van aandacht ter zake van het *aangaan en omzetten* van beide relatievormen betreft de omzetting van een geregistreerd partnerschap in een huwelijk. Uit het sociologisch onderzoek (zie § 4) blijkt dat een deel van de geregistreerde partners in eerste instantie voor een geregistreerd partnerschap kiest, maar dit later wenst om te zetten in een huwelijk. In dat geval zijn de toepasselijke rechtsregels niet gelijk aan de bepalingen die een directe huwelijksluiting beheersen. In de eerste plaats dient de omzetting plaats te vinden in de woongemeente van een van beide partners. Bij het aangaan van een geregistreerd partnerschap of huwelijk hebben partners op dit punt een vrije keuze. Daarnaast is het karakter van de plechtigheid, in ieder geval juridisch gezien, niet gelijk aan een huwelijksluiting die geen omzetting is. Er is namelijk geen wettelijke bepaling inzake de (verplichte) aanwezigheid van getuigen bij een omzetting; geen openbare plechtigheid, geen verplichte uitwisseling van een 'jawoord'. Uit het onderzoek onder de ambtenaren van de burgerlijke stand komt naar voren dat deze verschillen door partners als knelpunt worden ervaren. Daarnaast is ook het ontbreken van een internationale huwelijksakte bij een geregistreerd partnerschap of een in een huwelijk omgezet geregistreerd partnerschap een punt dat praktische problemen kan oproepen.

Qua rechtsgevolgen zijn beide relatievormen grotendeels gelijk. Naast een aantal kleinere variaties, doet zich een belangrijk verschil voor ter zake van de rechtspositie van kinderen. De parallel met het huwelijk is namelijk niet doorgetrokken voor wat betreft het afstammingsrecht voor kinderen geboren binnen een geregistreerd partnerschap van partners van verschillend geslacht. De mannelijke geregistreerde partner wordt niet automatisch de juridische vader van het kind. Dit punt wordt door een aanzienlijk deel van de betrokken beroepsbeoefenaren als problematisch aangemerkt. Voor paren van gelijk geslacht geldt geen ouderchapspresumptie, ongeacht of zij gehuwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben gesloten. Slechts de moeder komt direct in een familierechtelijke

betrekking tot het kind te staan. De partner kan het kind niet erkennen en adoptie is vereist om juridisch ouder te worden, waaraan voorwaarden, termijnen en kosten zijn verbonden, terwijl rechterlijke tussenkomst altijd noodzakelijk is. Bovendien gelden beperkingen voor adopties van kinderen afkomstig uit het buitenland: dan dient eerst een eenpersoonsadoptie plaats te vinden, waarna in een later stadium partneradoptie kan plaatsvinden. Een deel van de betrokken beroepsgroepen merkt de rechtspositie van (sociale) ouders en kind als problematisch aan. Een verschil tussen huwelijken van paren van gelijk en verschillend geslacht is dat de eersten niet de mogelijkheid hebben om samen een kind interlandelijk te adopteren, terwijl een gehuwd paar van verschillend geslacht wel die mogelijkheid heeft. Dit onderscheid doet vanuit het gelijkheidsbeginsel bezien de wenkbrauwen fronsen.

Wat de *beëindiging* van de relatie betreft, geldt als hoofdregel wederom de parallelle tussen huwelijk en geregistreerd partnerschap. Daarop bestaat een uitzondering voor de beëindiging van het geregistreerd partnerschap zonder rechterlijke tussenkomst, die voor gehuwden slechts via de indirecte route van de flitsscheiding beschikbaar is. Overigens is een wetsvoorstel aanhangig in de Tweede Kamer met de strekking de omzetting van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap af te schaffen, waarmee de flitsscheiding een stille dood zou sterven.³

Daarnaast doen zich verschillen voor in de *rechtsgevolgen van de beëindiging* van de relatie waar het gaat om het alimentatierecht bij de beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden. Een klein deel van de ondervraagde beroepsgroepen geeft aan dat hier sprake is van een knelpunt doordat de wettelijke limiteringsregeling niet van toepassing is. Op dit punt is de regering voornemens om de huwelijks limiteringsregeling van de alimentatie van overeenkomstige toepassing te verklaren.⁴ Bovendien bestaat weinig ervaring met alimentatieberekeningen door het notariaat, hetgeen problematisch kan zijn. Het ontbreken van een executoriale titel bij de beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden wanneer de beëindigingsovereenkomst door een advocaat is ondertekend, leidt volgens een klein deel van de notarissen en ambtenaren van de burgerlijke stand ook tot problemen. Het procesrecht is verschillend waar het de positie (ten opzichte) van kinderen betreft. Het is bij de

2. *Huwelijk of geregistreerd partnerschap? Een evaluatie van de Wet openstelling huwelijk en de Wet geregistreerd partnerschap*, Deventer: Kluwer 2007 (Ars Notariatus). Zie ook <www.wodc.nl/onderzoeken/onderzoek_1344.asp?soort=publicatie&tab=pub>.

3. *Kamerstukken II 2003/04*, 29 520, nr. 1-9.

4. *Kamerstukken II 2003/04*, 29 520, nr. 1, p. 9 en *Kamerstukken II 2004/05*, 30 145, nr. 2, p. 2 en nr. 3, p. 13.

beëindiging van een geregistreerd partnerschap door de rechter niet mogelijk om een voorlopige of nevenvoorziening te verzoeken met betrekking tot kinderen. Op dit punt zijn door de beroepsgroepen geen knelpunten geconstateerd, maar uit de jurisprudentie blijkt dat dit punt zich met enige regelmaat voordoet. Op dit punt is een wetsvoorstel aanhangig in de Tweede Kamer dat dit probleem tot het verleden laat behoren.⁵

Concluderend kan worden vastgesteld dat met het opengestelde huwelijk vanuit nationaal juridisch perspectief een belangrijk doel bereikt is. Dat neemt niet weg dat de rechtspositie van kinderen die binnen deze relaties opgroeien, beter vorm moet krijgen en dat gehuwden van gelijk geslacht de mogelijkheid tot interlandelijke adoptie zouden moeten krijgen.

Wat betreft het geregistreerd partnerschap (en de omzetting van een geregistreerd partnerschap in een huwelijk) doet zich een aantal verschillen voor vergeleken met het huwelijk die tot op zekere hoogte een knelpunt vormen of die vanuit het gelijkheidsbeginsel bezien mogelijk niet langer verdeigbaar zijn. Dit geldt in ieder geval voor het verschil inzake het afstammingsrecht voor kinderen geboren binnen een geregistreerd partnerschap van een paar van verschillend geslacht.

3. Het internationaal juridisch perspectief

In het internationaal juridisch perspectief is een onderscheid gemaakt tussen het buitenlandse materiële recht en het buitenlands internationaal privaatrecht. De vraag hoe het buitenland omgaat met paren die in Nederland geregistreerd of gehuwd zijn, kan niet goed beantwoord worden zonder een inventarisatie van de nieuwe relatievormen die paren in het buitenland kunnen aangaan.

3.1. Materieel recht

Met betrekking tot het buitenlandse materiële recht zijn alle Europese rechtsstelsels die een niet-huwelijkse geregistreerde relatievorm hebben ingevoerd in alfabetische volgorde aan bod gekomen, namelijk Andorra (*unio estable de parella*), België (wettelijke samenwoning), Denemarken (*registreret partnerskab*), Duitsland (*Lebenspartnerschaft*), Finland (*rekisteröity parisuhde*), Frankrijk (*pacte civil de solidarité*), IJsland (*staðfesta samvist*), Luxemburg (*partenariat enregistré*), Noorwegen (*registrert partnerskap*), Slovenië (*partnerski skupnosti*), Spanje (*pareja de hecho, pareja estable, union estable* en *union de hecho*), het Verenigd Koninkrijk (Engeland, Schotland en Noord-Ierland) (*civil partnership*), Zweden (*registrerat partnerskap*) en Zwitserland (*partenariat enregistré*).⁶

3.1.1. Het aangaan en de beëindiging

Een aantal verschillende eisen is voor het aangaan van de relatie onderzocht, namelijk leeftijd, geslacht, woonplaats, exclusiviteit en de beletselen

ten aanzien van aan- en bloedverwantschap, waarbij deels een vergelijking is gemaakt met het huwelijk. Het lijkt erop dat slechts twee van deze criteria, namelijk het geslacht van de partijen en de woonplaatsvereisten, tot een noemenswaardige discrepantie leiden. Om registratietoerisme te voorkomen, waren de woonplaatsvereisten voor het aangaan van een geregistreerd partnerschap aanvankelijk veelal strenger dan de desbetreffende woonplaatsvereisten voor het aangaan van een huwelijk.⁷

Wat betreft het geslacht van de partijen is een tweedeling mogelijk. Sommige landen hebben ervoor gekozen om registratie van paren van hetzelfde geslacht te beperken (Denemarken, Duitsland, Finland, IJsland, Noorwegen, Slovenië, Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland), terwijl andere ervoor geopteerd hebben om registratie open te stellen voor paren, ongeacht hun sekse (Andorra, België, Frankrijk, Luxemburg, Nederland en de regio's van Spanje).

Het is duidelijk dat de keuze van de voorwaarden die voor het aangaan van de relatie gelden belangrijke gevolgen heeft voor de ontbinding ervan. De rechtsstelsels die het registratiesysteem hebben beperkt tot paren van gelijk geslacht zijn eerder geneigd de ontbinding van de relatie te baseren op het systeem dat in het betreffende land wordt gebruikt voor de ontbinding van een huwelijk. In Denemarken, Finland, IJsland, Noorwegen en Zweden bijvoorbeeld is het echtscheidingsrecht van overeenkomstige toepassing op de ontbinding van een niet-huwelijkse geregistreerde relatie. In andere landen, namelijk Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland, heeft het echtscheidingsrecht wel als voorbeeld gediend, maar werden kleine aanpassingen noodzakelijk geacht.⁸

De landen die het registratiesysteem opengesteld hebben voor paren van verschillend geslacht zijn daarentegen terughoudend ten aanzien van een analoge toepassing van de ontbindingsprocedure, omdat registratie ook mogelijk is voor paren van verschillend geslacht. Om die reden hebben deze landen voor een meer informele ontbindingsprocedure gekozen. Toch moet er bij deze groep landen een onderscheid worden gemaakt tussen landen die een informele, maar voor de zwakkere partij toch beschermende ontbindingsprocedure hebben geïntroduceerd (namelijk Nederland) en de landen die een informele ontbindingsprocedure zonder bescherming hebben ingevoerd (namelijk Andorra, België, Frankrijk, Luxemburg en Spanje). In deze laatste vijf landen kan de ene partner namelijk een niet-huwelijkse geregistreerde relatie eenzijdig beëindigen zonder tussenkomst van de rechter of andere bevoegde instantie. In deze landen is geen sprake van een 'beslissing', maar van een 'verklaring', of simpelweg van een huwelijk met een derde waardoor de geregistreerde relatie van rechtswege eindigt.

3.1.2. De rechtsgevolgen

De rechtsgevolgen die in de verschillende landen aan een niet-huwelijkse geregistreerde relatievorm worden verbonden zijn tamelijk divers. Voor de verdere indeling zijn de volgende vier rechtsgebieden relevant:

- het goederen- en verbintenissenrecht (het vermogensrecht);
- het publiekrecht (belasting, sociale zekerheid en pensioenen);
- het familie- en erfrecht; en
- de rechten met betrekking tot kinderen.

De volgende indeling kan worden gemaakt. Landen die de rechten verbonden aan een niet-huwelijkse geregistreerde relatie hebben beperkt tot de eerste twee rechtsgebieden kunnen worden aangeduid als landen met een **zwakke registratie** (Andorra, België, Frankrijk, Luxemburg, Slovenië en Spanje), terwijl landen die ook rechten uit de laatste twee rechtsgebieden hebben toegekend kunnen worden gekwalificeerd als landen met een **sterke registratie** (Denemarken, Duitsland, Finland, IJsland, Nederland, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland).⁹ De mate waarin rechten en plichten in de verschillende landen worden toegekend aan niet-huwelijkse geregistreerde relaties, houdt verband met de politieke discussie omtrent de toekenning van zulke rechten aan niet-gehuwde paren. Hoe gevoeliger het onderwerp, des te meer terughoudendheid de politiek zal betrachten bij het toekennen van zulke rechten aan paren van hetzelfde geslacht, zoals bijvoorbeeld rechten met betrekking tot kinderen.

3.1.3. Conclusie

Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat de onderzochte landen die een vorm van geregistreerd partnerschap hebben geïntroduceerd in verschillende modellen kunnen worden ingedeeld. Hoewel Europa nu een vijftiental landen kent die een vorm van geregistreerd partnerschap hebben, zijn deze regelingen in geen enkel rechtsstelsel hetzelfde. Deze diversiteit leidt tot problemen wanneer partners in grensoverschrijdende situaties terechtkomen.

3.2. Internationaal privaatrecht

Voor de bespreking van de erkenning van Nederlandse relatievormen in het buitenland is een selectie gemaakt van die landen die verschillende materieelrechtelijke oplossingen aandragen, namelijk België, Canada, Duitsland, Frankrijk, India, Italië, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland. De vragen die gesteld zijn ten aanzien van het buitenlands internationaal privaatrecht leiden niet zonder meer tot heldere antwoorden. Dit hangt nauw samen met de materieelrechtelijke situatie in het desbetreffende land. In landen waar voornamelijk geen nationaal registratiesysteem voor paren van gelijk geslacht be-

staat, is het erkenningsvraagstuk nog niet nader uitgewerkt en worden de geregistreerde relaties veelal niet erkend.

3.2.1. Erkenning van het Nederlandse huwelijk tussen paren van gelijk geslacht

Gehuwde stellen van gelijk geslacht worden met grote problemen geconfronteerd wanneer één of beide echtgenoten Nederland verlaten. Zowel beroepbeoefenaars als de stellen zelf zijn zich in grote mate bewust van de mogelijkheid dat de relatie in het buitenland niet zal worden erkend. Uit het onderzoek komt naar voren dat in die jurisdicties waar het huwelijk opengesteld is voor paren van gelijk geslacht (België, Canada, Spanje en Massachusetts in de Verenigde Staten van Amerika) de erkenning van een Nederlands huwelijk tussen paren van gelijk geslacht op weinig problemen stuit. In de jurisdicties waar al een nationale (of regionale) vorm van geregistreerd partnerschap gecreëerd is, worden Nederlandse gelijkgeslachtelijke huwelijken erkend als deze nationale of regionale vorm van geregistreerd partnerschap. Een Nederlands huwelijk zal derhalve in Duitsland waarschijnlijk worden erkend als *eingetragene Lebenspartnerschaft*, terwijl het in Zwitserland als een *partenariat enregistré* zal worden erkend. In die landen waar geen nationale vorm van geregistreerd partnerschap bestaat, is de kans groot dat Nederlandse huwelijken tussen paren van gelijk geslacht niet zullen worden erkend.

3.2.2. Erkenning van het Nederlandse geregistreerd partnerschap

Voor het geregistreerd partnerschap geldt dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen paren van gelijk geslacht en paren van verschillend geslacht. Voor paren van gelijk geslacht is het antwoord op het erkenningsvraagstuk vaak hetzelfde als voor het opengestelde huwelijk. Wanneer een land een niet-huwelijks registratiesysteem geïntroduceerd heeft, worden Nederlandse geregistreerde partnerschappen veelal gelijkgesteld met deze relatievormen (bijvoorbeeld als *registrerat partnerskap* in Zweden en *civil partnership* in het Verenigd Koninkrijk). Ten aanzien van Frankrijk en Spanje bestaat echter meer onduidelijkheid over de erkenning

5. *Kamerstukken II* 2004/05, 30 145, nr. 2, p. 2.

6. Onder Europa worden verstaan alle verdragsstaten van de Raad van Europa: <www.coe.int>.

7. Voor verdere uitleg zie I. Curry-Sumner, *All's well that ends registered?*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 268-269.

8. Zie bijvoorbeeld het verschil tussen art. 29, *Loi fédérale sur le partenariat enregistré du même sexe* en art. 112 Zwitsers Burgerlijk Wetboek.

9. Zie voor een uitgebreide motivatie met betrekking tot deze indeling I. Curry-Sumner, *All's well that ends registered?*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 299-306, en R. Wintemute, 'Conclusion', in: R. Wintemute en M. Andenæs (red.), *Legal recognition of same-sex partnerships*, Oxford: Hart 2001, p. 759-773.

van deze relatievorm dan voor het opengestelde huwelijk.

Voor paren van verschillend geslacht is de situatie heel anders. Aangezien de meeste buitenlandse registratiesystemen slechts opengesteld zijn voor paren van gelijk geslacht, levert de erkenning van deze relatievorm meer problemen op. Een duidelijk antwoord is slechts te geven voor België, waar sinds 2004 internationaal privaatrechtelijke wetgeving op dit gebied is ingevoerd. Voor wat betreft alle andere onderzochte rechtsstelsels kan geen duidelijk antwoord worden verstrekt. Op dit punt is de rechtsonzekerheid derhalve groot.

4. Het sociologisch perspectief

Van 1998 tot 2001 is vooral van het geregistreerd partnerschap gebruikgemaakt door paren van gelijk geslacht. Na de openstelling van het huwelijk in 2001 neemt het aantal partnerschapregistraties van paren van gelijk geslacht af en tegelijkertijd stijgt het aantal partnerschappen dat wordt gesloten door paren van verschillend geslacht. Vanaf 2001 is de helft van de partnerschappen gesloten door paren van verschillend geslacht toe te schrijven aan omzettingen van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap ten behoeve van een versnelde scheidingsprocedure. Het aandeel van de ongehuwde bevolking dat kiest voor een geregistreerd partnerschap als formele relatievorm is relatief klein ten opzichte van paren die ongehuwd samenwonen en paren die trouwen. In totaal zijn in de periode 1998-2004 ruim 20 000 partnerschappen tussen paren van verschillend geslacht gesloten¹⁰ en 8500 tussen paren van gelijk geslacht.

Het aantal huwelijksluitingen tussen partners van gelijk geslacht is het hoogst in het jaar van de openstelling van het huwelijk. Voor zowel mannelijke paren als voor vrouwelijke paren is een lichte daling te zien over de jaren in het absoluut aantal gesloten huwelijken, maar voor vrouwen is de daling minder sterk dan voor mannen. Verhoudingsgewijs neemt het aandeel partnerschappen in vergelijking tot huwelijksluitingen na 2002 weer enigszins toe. De redenen om over te gaan tot het formaliseren van de relatie verschillen voor geregistreerde partners en gehuwden. Personen die gehuwd zijn, formaliseerden hun relatie vanwege symbolische en romantische overwegingen zoals het willen bevestigen van de relatie en elkaar publiekelijk de liefde willen verklaren. De meeste personen die een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan, formaliseren de relatie om alles goed te regelen en vanwege praktische redenen. Het huwelijk blijkt een rituele vorm te vertegenwoordigen, terwijl het partnerschap meer als een zakelijk arrangement tussen twee partners wordt gezien. Deze tweedeling gaat op voor zowel paren van gelijk als verschillend geslacht.

De tweedeling tussen symboliek en zakelijkheid is

ook terug te zien in de argumenten die personen aanvoeren bij de keuze voor de ene of andere specifieke vorm. Naast de overweging om alles goed te willen regelen, blijken gehuwden vaak specifiek vanwege symbolische redenen te hebben gekozen voor het huwelijk. Geregistreerde partners geven aan dat zij voor het partnerschap hebben gekozen vanwege praktische redenen. Paren van gelijk geslacht blijken grotendeels dezelfde redenen belangrijk te vinden als paren van verschillend geslacht binnen dezelfde relatievorm. De verdiepende interviews ondersteunen deze resultaten uit het kwantitatieve onderzoek. Huwelijksluitingen hebben vaak een meer symbolische en traditionele betekenis, terwijl partnerregistraties gezien worden als zakelijke arrangementen.

Traditionele rituelen als het geven van een feest of bruiloft blijken veel minder voor te komen bij een partnerregistratie dan bij een huwelijk. Ook wat betreft rituele activiteiten lijken paren van hetzelfde geslacht op paren van verschillend geslacht die dezelfde relatievorm zijn aangegaan. Wel zijn de verschillen tussen paren van gelijk geslacht hierin kleiner dan de verschillen tussen paren van verschillend geslacht. Een punt dat uit de verdiepende interviews naar voren komt, is dat een aantal geregistreerde partners het moment van de daadwerkelijke registratie vaak teveel op een huwelijk vinden lijken. Deze paren geven aan te hebben gekozen voor een korte zakelijke vorm en ervaren de procedure als een verkapt huwelijk. Het onderzoek toont aan dat het geregistreerd partnerschap blijkt te voorzien in een behoefte van stellen om hun relatie te formaliseren om op deze wijze alles goed te regelen, zonder te hoeven trouwen.

Personen met een geregistreerd partnerschap blijken wat betreft sociaal-economische achtergrondkenmerken niet altijd sterk te verschillen van gehuwden. Geregistreerde partners hebben uiteindelijk net zo vaak kinderen als gehuwden. Religiositeit speelt een rol, religieuze personen kiezen vaker voor een huwelijk dan voor een partnerschap. Personen in een huwelijk of een geregistreerd partnerschap onderscheiden zich ook duidelijk in de leeftijd bij het aangaan van de huidige vorm en de relatiegeschiedenis. Personen met een geregistreerd partnerschap zijn gemiddeld ouder op het moment van de sluiting en hebben meer samenwoonrelaties achter de rug dan gehuwden. Deze verschillen bestaan overigens alleen voor paren van verschillend geslacht. Personen met een partner van hetzelfde geslacht hebben gemiddeld een hogere leeftijd bij sluiting en een langere relatiegeschiedenis dan personen met een partner van het andere geslacht.

Alhoewel personen met een geregistreerd partnerschap wel meer kennis blijken te hebben over wettelijke rechten en plichten die behoren bij hun relatievorm dan gehuwden, blijkt dat ook zij niet

volledig op de hoogte zijn van rechtsgevolgen van het geregistreerd partnerschap.

Personen met een geregistreerd partnerschap (zowel van gelijk als verschillend geslacht) en personen gehuwd met een partner van hetzelfde geslacht zien de erkenning van de relatie in het buitenland als een belangrijk knelpunt van hun eigen relatievorm. Ook het gezag over kinderen en het feit dat de relatievorm niet altijd wordt begrepen worden gezien als mogelijke problemen. Feitelijke ervaringen met problemen in het buitenland en met het gezag over kinderen blijken er echter nauwelijks te zijn, hetgeen gelet op de steekproef uit Nederlandse paren niet verwonderlijk is. Het belangrijkste probleem dat is ervaren, is het feit dat de omgeving niet begrijpt wat een geregistreerd partnerschap inhoudt. Geregistreerde partners blijken zich soms getrouwd te noemen om onbegrip van de buitenwereld weg te nemen.

Tot slot vinden bijna alle ondervraagden het een grote aanwinst dat het huwelijk is opengesteld voor paren van gelijk geslacht. Toch worden er nog problemen onderkend met betrekking tot de erkenning van het homohuwelijk in de samenleving en de gelijkstelling met heteroseksuele gehuwde paren op onderdelen als adoptie en huwelijksaktes.

5. Conclusies

In de conclusies wordt de brug gelegd tussen de twee juridische dimensies en het sociologisch perspectief. Dit mondt uit in een aantal concrete aanbevelingen voor de wetgever tot aanpassing van de wetgeving. Zo wordt de aanbeveling gedaan om interlandelijke adoptie mogelijk te maken voor echtparen van gelijk geslacht en om een aantal kleine verschillen in wetgeving op te heffen. Op een aantal punten waren al wetsvoorstellen aanhangig.

De *Wet openstelling huwelijk* voor paren van gelijk geslacht en de *Wet geregistreerd partnerschap* laten het complexe proces zien dat de basis vormt van het huidige recht met twee bijna identieke juridische instituten die zij aan zij functioneren, en die beide openstaan voor paren van verschillend en gelijk geslacht. In het begin van de jaren negentig was het bijna onmogelijk om te voorzien dat het in een periode van tien jaar tijd mogelijk zou zijn het huwelijk open te stellen voor paren van gelijk geslacht. Politieke veranderingen in de samenstelling van de wetgever en voortschrijdende maatschappelijke veranderingen hebben bijgedragen aan de snelle rechtsontwikkelingen op dit terrein.

De *Wet geregistreerd partnerschap* heeft de weg geëffend voor de openstelling van het huwelijk. Het is aannemelijk dat het geregistreerd partnerschap de katalysator is geweest voor het debat over de openstelling van het huwelijk. In dit opzicht dient dit aspect positief mee te wegen. Bij de evaluatie van de wet en het instituut van het geregistreerd partnerschap dienen enerzijds het belang van heldere wetgeving en het voorkomen van hinkende rechtsverhoudingen en anderzijds toegang tot een goed geregeld formeel instituut zonder de symboliek en traditie van het huwelijk, tegen elkaar afgewogen te worden.

Met de *Wet openstelling van het huwelijk* voor paren van gelijk geslacht is recht gedaan aan het gelijkheidsbeginsel op het terrein van het formele relatie-recht. Afgezien van problemen met de erkenning in internationaal verband en de dringende vraag hoe kinderen die binnen relaties van gelijk geslacht opgroeien, beter beschermd kunnen worden, doen zich geen knelpunten voor met betrekking tot de implementatie of het functioneren van deze wet. De openstelling van het huwelijk voor paren van gelijk geslacht is dan ook als een succes aan te merken.

10. De omzettingen van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap ten behoeve van een flitscheiding niet meegerekend.